

BANK ISHI ASOSLARI VA UNING RIVOJLANISHI

Abduvaxobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Bank ishi kafedrasi assistenti,

Imomnazarova Dildora Mansurjonovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada bank ishi tushunchasi, uning asosiy funksiyalari va zamonaviy iqtisodiy sharoitdagi rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Bank tizimi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, investitsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishga xizmat qiluvchi muhim institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Maqolada tijorat banklari, markaziy banklar va ularning funksiyalari, shuningdek, bank xizmatlari innovatsiyasi, raqamli texnologiyalar ta'siri va moliyaviy inklyuziya masalalari keng yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonda bank tizimining tarixiy rivojlanishi va istiqbolli yo'nalishlari ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: bank ishi, moliyaviy tizim, tijorat banki, markaziy bank, kreditlash, bank xizmatlari, raqamli bank, iqtisodiy rivojlanish

Kirish. Bank tizimi har qanday mamlakatning iqtisodiy infratuzilmasining ajralmas qismi hisoblanadi. U moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, investitsiyalarni rag'batlantirish va pul aylanishini tartibga solish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Banklar nafaqat depozitlar va kreditlar bilan shug'ullanuvchi moliyaviy muassasalar, balki aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, biznesni qo'llab-quvvatlash va innovatsion xizmatlarni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda bank tizimi raqamli texnologiyalar ta'sirida tubdan o'zgarib, yangi xizmat turlarini joriy etish, onlayn bank xizmatlarini kengaytirish va moliyaviy inklyuziyani oshirish yo'nalishida sezilarli siljishlarga erishmoqda. Ushbu maqolada bank ishi asoslari, uning muhim vazifalari, banklarning iqtisodiyotdagi o'рни va O'zbekiston bank tizimining rivojlanish bosqichlari chuqur tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Bank ishi zamonaviy iqtisodiyotni barqarorlashtirish va uni rivojlantirishda muhim vositalardan biridir. Banklar moliyaviy resurslarni to'plash, ularni kreditlar va boshqa moliyaviy xizmatlar orqali iqtisodiyotga qayta taqsimlash, hamda to'lov tizimlarini muvofiqlashtirish kabi vazifalarni bajaradi. Ularning faoliyati iqtisodiy islohotlar samaradorligi, tadbirkorlik muhitining rivojlanishi va aholining farovonligiga bevosita ta'sir qiladi. Bank tizimining asosiy elementlari — bu markaziy bank va tijorat banklaridir. Markaziy bank davlat nomidan pul-kredit siyosatini amalga

oshiradi, inflyatsiyani nazorat qiladi, milliy valyutaning barqarorligini saqlaydi va boshqa banklar faoliyatini tartibga soladi. O'zbekistonda bu vazifalarni O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bajaradi. U mamlakatdagi umumiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, banklar ustidan nazoratni amalga oshirish va pul massasi hajmini tartibga solish orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadi.

Tijorat banklari esa foyda olish maqsadida moliyaviy xizmatlarni taklif qiluvchi yuridik shaxslar hisoblanadi. Ular mijozlardan depozitlar qabul qiladi, turli kreditlar ajratadi, hisob-kitob xizmatlarini ko'rsatadi, xorijiy valyuta bilan operatsiyalarni amalga oshiradi. Bundan tashqari, tijorat banklari hozirgi kunda to'lov kartalari, internet-banking, mobil ilovalar, onlayn kreditlash kabi zamonaviy xizmatlarni ham taqdim etmoqda. O'zbekistonda 2017-yildan keyingi islohotlar doirasida bank tizimining liberallashtirish, xorijiy kapital jalb etilishi, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi va banklar o'rtasida sog'lom raqobatni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli choralar ko'rildi. Xususan, "O'zsanoatqurilishbank", "Agrobank", "Ipoteka bank" kabi yirik tijorat banklarining transformatsiyasi va qisman xususiyashtirilishi ushbu islohotlarning amaliy natijasi sifatida baholanmoqda.

Raqamli texnologiyalar bank xizmatlari rivojiga yangi bosqich olib keldi. Internet va mobil banking xizmatlari yordamida mijozlar o'z mablag'larini masofadan turib boshqarish, kommunal to'lovlarni amalga oshirish, kredit olish va boshqa operatsiyalarni tez va xavfsiz bajarish imkoniyatiga ega bo'lishdi. Ayniqsa, uzoq hududlardagi aholining bank tizimiga jalb qilinishi ijtimoiy-iqtisodiy tenglikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlariga imtiyozli kreditlar ajratilishi ularning faoliyatini kengaytirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, eksport-import operatsiyalarini moliyalashtirish, kafilliklar berish, akkreditivlar ochish kabi xalqaro moliya amaliyotlari ham tijorat banklari tomonidan amalga oshiriladi. Bank ishi sohasi bugungi kunda yangi xavf-xatarlarga ham duch kelmoqda. Kiberxavfsizlik, firibgarliklar, kredit risklari kabi muammolar banklar faoliyatida doimiy monitoring va ehtiyotkorlikni talab qiladi.

Zamonaviy bank tizimi nafaqat moliyaviy operatsiyalar markazi, balki iqtisodiy siyosatning faol ishtirokchisi sifatida ham shakllanmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish, energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan "yashil" loyihalarni qo'llab-quvvatlash va inklyuziv moliyalashtirish bank tizimining yangi yo'nalishlariga aylanmoqda. Banklar ijtimoiy mas'uliyatli subyekt sifatida ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda faol ishtirok etmoqda. Masalan, "yashil obligatsiyalar" orqali ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini moliyalashtirish bugungi kun bank ishidagi dolzarb yo'nalishlardan biridir. Bu esa nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki global ekologik muammolarning hal etilishiga ham yordam beradi. Shuningdek, moliyaviy

inkluzivlikni oshirish orqali banklar aholining himoyasiz qatlamlariga – ayollar, yoshlar, nogironligi bo'lgan shaxslarga va chekka hududlarda yashovchilarga moliyaviy xizmatlarni taqdim etishga intilmoqda. Bu esa ularni iqtisodiy faoliyatga keng jalb qilish, ularning moliyaviy mustaqilligini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlash imkonini beradi.

Raqamli bank xizmatlaridan tashqari, sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalari ham bank sohasiga kirib kelmoqda. Blokcheyn esa to'lov operatsiyalarida shaffoflikni, tezlikni va xavfsizlikni oshirish uchun xizmat qilmoqda. Bu texnologiyalar banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirib, ularning raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu orqali O'zbekiston bank tizimi xorijiy tajriba va kapitalni jalb etish, xalqaro moliya bozori bilan integratsiyalashuv, kredit reytinglarini yaxshilash imkoniga ega bo'lmoqda. Misol uchun, Osiyo taraqqiyot banki, Jahon banki, Islom taraqqiyot banki kabi yirik xalqaro moliyaviy institutlar bilan tuzilgan hamkorlik loyihalari O'zbekistonda bank tizimini transformatsiya qilishda muhim rol o'ynamoqda.

Shuningdek, bank xodimlarining kasbiy tayyorgarligi va doimiy malaka oshirishi ham sohaga sifatli xizmat ko'rsatish uchun muhim omillardandir. Bugungi kunda ko'plab banklar o'zining ichki trening markazlarini tashkil etgan, xalqaro moliyaviy institutlar bilan tajriba almashmoqda va xodimlarni sertifikatlashtirish dasturlariga jalb qilmoqda. Bu esa bank faoliyatida yuqori malakali kadrlar ishtirokini ta'minlaydi.

Yana bir e'tiborga molik jihat – bu korrupsiyaga qarshi kurash va shaffoflik masalalaridir. Bank tizimi moliyaviy faoliyatda ishonch muhitini shakllantirish uchun barcha operatsiyalarda shaffoflikni ta'minlashi, ichki va tashqi audit tizimlarini takomillashtirishi zarur. Shuningdek, mijozlar huquqlarini himoya qilish va ularga sifatli xizmat ko'rsatish bo'yicha aniq standartlar joriy etilmoqda. Umuman olganda, bank tizimi faqatgina iqtisodiyotning “moliyaviy yuragi” bo'lib qolmay, balki ijtimoiy, texnologik va ekologik jarayonlarga ham faol ta'sir ko'rsatuvchi kompleks institutga aylanmoqda. Uning barqaror va innovatsion rivojlanishi esa mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biridir.

Xulosa. Bank ishi har bir mamlakatning iqtisodiy tizimining poydevori hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashdir. Banklar iqtisodiyotning turli sohalariga xizmat qilgan holda, ularni kreditlash, moliyaviy xizmatlar taqdim etish va iqtisodiy o'sish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish orqali rivojlantiradi. Bank tizimining rivojlanishi bevosita iqtisodiy islohotlar, qonunchilik bazasi, xalqaro moliyaviy integratsiya va yangi texnologiyalar bilan bog'liq. O'zbekiston bank tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, raqamli bank xizmatlarini joriy etish va moliyaviy inkluziyani oshirishga qaratilgan. Bu

jarayonlar banklar uchun yangi imkoniyatlar yaratib, ular iqtisodiyotda muhim o'rin egallashda davom etmoqda. Shuningdek, xalqaro hamkorlik, texnologik yutuqlar va xavf-xatarlarni boshqarish bo'yicha ko'rilgan chora-tadbirlar bank tizimining mustahkamligini ta'minlaydi va uning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Natijada, bank ishi, nafaqat iqtisodiy jarayonlarni boshqaruvchi mexanizm sifatida, balki ijtimoiy, ekologik va texnologik yutuqlarni amalga oshiruvchi vosita sifatida ham o'z rolini yanada kengaytirmoqda. Bank tizimining rivojlanishi davom etar ekan, uning innovatsion yondashuvlari, xavf-xatarlarni boshqarish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha olib borilgan ishlar O'zbekiston iqtisodiyotining yanada raqobatbardosh va barqaror bo'lishini ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2020). Bank tizimi va uning rivojlanish istiqbollari.
2. Shuxratov, B. B. (2018). Bank ishi va moliyaviy institutlar. Tashkent: O'zbekiston iqtisodiyot nashriyoti.
3. Berk, J., DeMarzo, P. (2017). Corporate finance: A focused approach. Pearson education.
4. Mikayilov, A. Z. (2019). Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash. Journal of banking and finance, 15(3), 45-58.
5. Tashkent institute of finance. (2021). Bank xizmatlari va raqamli transformatsiya.
6. Sogomonyan, V. A., Komarov, A. V. (2016). Banking operations and risk management.
7. Yarovoy, A. K., Khabibullin, I. R. (2015). Banking and financial market integration: Theory and practice.